

ГОДИНА IX.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 27.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

Издаје свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

ДРАМСКО ПЕСНИШТВО УОПШТЕ.

(Свршетак).

Врете драмског песништва.

Драма се дели по главним својим врстама на: а, трагедију; б, комедију; в, глуму; г, оперу.

а.) Трагедија.

Трагедија је грчка реч и значи „јарачка песма“, а тако је названа с тога, што се о Баховим славама „јарац“ довео на дар песнику, који би том пригодом саставио најбољу озбиљну глуму (трагедију), или глумцу, који би је највештије приказао. Она се иначе зове сада и „жалосна игра.“

За трагедију се захтева важна и збиљска радња, где се боре мисли и жеље (страсти); захтевају се јаки карактери, полет у мислима и узвишен говор. Да је што важно, мора нам се чинити да је истинито, јер ми маримо само за такве ствари, које као истините извиру из карактера и прилика. Трагички јунак мора трагички страдавати, па и понајвише у борби пропасти. Трагичко је страдање поглавито *душевно*, а ако је уза њ и телесног страдања, то је само узредна ствар. Тим, што јунак тежи, да снагом свога карактера савлада страдање, настаје *трагички патос*, који гледаоца јако дира у срце.

То страдање настаје у *трагичком сукобу*, т. ј. у отпору, што га јунак наводи у својим тежњама, у борби са злом срећом (удесом, судбином). Страдање и борба потребна је по самој природи ствари, ако ће да се докучи каква велики напредак у животу људском, да се изврши каква велика мисао. За то у тој борби мора јунак и да страда, па и погине, јер велике ствари ишту и големе јуначке жртве.

У сукобу је *трагичка кривица јунака*.

Та кривица може бити истинита, т. ј. може бити доиста зло дело, а може бити и нешто, што се чини нашим очима да је врлина. И добро дело постаје кривицом, како јунак ради њега мора да страда и пропадне. Али трагички јунак не сме бити ни *сасвим крив* ни *сасвим невин*, јер ми као људи не можемо сажаљавати посве неваљалог човека и окорелог грешника, а грозити се морамо на такву злу коб, која сатире посве невиног, морамо посумњати о разумном светском поретку.

За стару трагедију бијаше свеједно: свршила се радња по јунака сретно или несретно. У новије време је трагедија са веселим свршетком названа *глума* (глумска игра). Новија драма узима кашто у трагедију и веселе карактере и догађаје, како би мало ублажила трагички осећај, па као засладила грчину туге.

б.) Комедија.

Комедија је такођер грчка реч, коју неки доводе од „*коме* (село)“, а неки од „*комос* (весели ваход)“, и значи шаљиву и поругљиву песму, коју Грци певаху о Баховим славама по селима. Али се садашња комедија разликује од старе, јер је од ње народнија и самосталнија.

Комедија је весела глума и противна трагедији. Трагедија нам показује човека у његовој снази и величини, а комедија у његовој слабости и ништавилу. Овде се уместо силних сукоба страсти збивају борбе у погрешним мислима. Комедија уместо да потреса и уздиже душу, ваља да весели срца људска. Али комедија треба у исти мах да нас, исмевајући слабости људске, уздигне изнад њих, па тако нас песничком шалом развесели и у срце дирне.

Њен је посао дакле, не само да нас наводи на смеј, него и да нам владање чисти и поправља.

По свом смеру и изради комедије су различите. Главне су им врсте ове:

силеткарска комедија, у којој су поглавито оштроумни заплети и досетљиви разговор а свршетак за слушаоце повољан;

конверзациона — описује нам прилике финансијег друштва, те је у њој и финија иронија уместо оштрог исмевања;

карактерска — описује карактер какав је по себи и према друштву, тако, да се све око њега обрће само за то, да се његова ђуд изнесе на видик. Такве су комедије на пр. „Силом болесник“, „Претворица (Tartuffe)“ „Тврдица“;

породична — у којој се приказује каква породица, како живи за себе и сретна је у свом домаћем животу напрема друштву, са којим се не слаже или је у неком сукобу.

Разма тога су јој незнатније врсте *лакрдџија*, *пошалица*, где је стало до смеја а не до какве више тежње, па се не мари ни за то да се што чини да је истина; *пародија* или *травестија* (извртање или прерушивање), где се трагичка и озбиљна ствар изврће у шалу или лакрдију.

в.) Глума.

Глума је или драма у ужем смислу средина између трагедије и комедије. Са трагедијом се слаже у том, што као и она хоће да покрене осећај, и што јој је ствар знаменита, а са комедијом, што се као и ова увек сретно свршује. И у глуми нам се приказује важна радња и знатни карактери, и ту нам се силно заноси дуна ланотом и силом идеја, само што заплет не долази од главне особе него од спољашњих незгода, више по смишљеним прили-

кама него по моралној потреби, у којој се јавља трагичка снага.

И глума треба да нас забави и зачуди, па то бива у толико приличније и згодније, колико то песник уме да изврши на простији и племенитији начин; не тежећи за тим, да му се посао само напрецац и овлаш допадне. И случај може да покрене радњу у глуми, само онда не треба да се ствар чини неистинита.

Мелодрама се зове глума, кад су јој гравидиво, карактеристика и догађаји ванредни, чудновати и фантастички, па је с њом здружена лепа и брза сценерија и музика. У таквој глуми, која се не слаже са законима естетике, Французи су највештији.

У главном подудару се са мелодрамом и *драматисана гатка*.

г.) Опера.

Опера је у пространом смислу драмски песнички умотвор уз музику, а иначе је, кад је мања, попевна игра. Она је дакле лирско-драмска певанија, а радња јој је трагичка, озбиљна или комичка, уз то онајвише романтичка, па је чврсто спојена са музиком, дражећи њом и песмом људски осећај и поправљајући га. Музика пак, као тајанствен говор душевног живота, ваља да више загрева и распаљује осећај него мисли, тако, да човек више осећа него мисли. То исто вреди и за *балет*, који је с њом често спојен.

Опере су према свом гравиву, изради и величини: *озбиљне* или *велике*, које су налик на трагедије; *комичке*, налик на комедије; *оперете*, или *попевне игре* (у ужем смислу), које се од озбиљне комичке опере разликују што су простије и мање; *водвиље* (Vaudeville, народна попевна игра); *интермецо*, који се игра посред каквог главног једног, или између два парчета, са којима није ни у каквој унутрашњој свези.

Д И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Млетачки трговац. Позоришна игра у 5 чина, од В. Шекспира, превео Јован Петровић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.) Приказана 1. марта о. г. — Г. Тоша Јовановић, реди-

тељ краљевског српског народног позоришта у Београду као гост у улози Шајлока.

„Млетачки трговац“ управо је шаљива игра, ма да нам се приказује на први поглед као позоришна, т. ј. као таква, у којој озбиљни тре-

нуци владају, те прете, да целом току радње свој карактер наметну. Озбиљност лежи у писменој уговору између Антонија и Шајлока, у ком се о коме даје право, да онемо из тела му исече фунту меса, у случају ако на термин не би могао исплатити меницу. Та озбиљност долази до врхунца у 4. чину, у судници. Али велики песник одузео је жаоку тој озбиљности већ тиме, што Порцију и Нерису изводи у мушком, адвокатском оделу, те тако целој појави даје благу превлаку комичне ситуације, која нам не дозвољава, да баш у самом врхунцу озбиљности верујемо у битност њену. Особе у самој глуми могу ту озбиљност озбиљно и схватити, али гледаоци то не могу никако, а у том баш и лежи она велика досетка Шекспирова, која нам износи озбиљну и шаљиву страну у органској сплету. Та већ сам услов у уговору — фунта меса — не може се баш озбиљно узети, и једини је Шајлок, доцније, да боме, и остале особе, које су га са свим озбиљно схватиле.

Не можемо на ино, а да не изразимо нашу жалост, што је 5. чин изнесен прилично ампутиран; особито нас је жао прве појаве у њему, у којој се на мио и песнички начин износи љубавни одношај између Бесике и Лоренца, оно слатко, заљубљено гукање исплетено меким, милокрвним задиркивањем.

Али цео „Млетачки трговац“, ако је по себи и дело, о ком се у свако доба даје говорити, не може нас у овај мах тако занимати, као што нас занима приказивач главне улоге, улоге Шајлока, г. *Тоша Јовановић*.

Ако и не мислимо већ овом приликом да кажемо све оно, што се у нама рађало, будило и на послетку до потпуног облика дошло, — јер хоћемо то после целог гостовања уваженог уметника тог да чинимо — ипак нам ваља већ сад да изнесемо не мњење, већ само слику о Јовановићевом „Шајлоку“, о конкретной фигури на позорници, о оличеном апстрактуму.

„Три хиљаде дуката — добро“, прве су речи Шајлокове, и „молим, дозволите ми да се удалим; није ми добро, пошљите ми писмено а ја ћу га потписати“, последње су му речи. Колико мржње и колико љубави, колико страсти и колико попустљивости, колико осветљивости и колико очајања, колико задовољења и колико разуверења не лежи између те две изреке! И сву ту голему скалу, која лежи између тих изрека, час у дур-у, час у мол-у, изражава Шајлок било маскирано, било из дубљине срца свог. . . . али не, то је био Тоша Јовановић, који је Шајлока приказао. Оно потмуло очајање што га спада кад од Тубала дознаје, да не може никако доћи до своје ћерке и својих дуката, како ли се претвара у гнусно радовање, кад од

истог Тубала дознаје, да су Антонијеве лађе пропале, те да овај неће моћи на време исплатити меницу, и да ће он моћи тако до словца да изнуди нечовечни уговор свој. Како ли се изражава та нагла промена његовог осећања, час горе, час доле, у лицу, у гласу, у кретању му! Па тек у судници! Од лаганог, неповерљивог ступања му, од мирног, јогунастог придржавања свога права и писмена, од задовољног усклика: „Данило! Мудри, праведни судија!“, од оштрења ножа и трзања кантара, од зверског покрета у тренутку кад му судија право даје, од изненадне примедбе судијине, која му право износи са другог гледишта, од сумњичења, па на послетку до уверења, да судија говори на основу закона, од постепеног попуштања, лавирања, па све до грозног за њега разуверења о праву свом, — колико ниансе, модулације, промене, пластике није нам велики српски уметник изнео на видик!

Његова мимика, од нехатног покрета прстију му па до оног развитка, кад му је цело тело у акцији, савршена је и свагда је пластичан израз унутрашњег му догађаја; али никако наметљив, претеран израз, нити непотпун, недокончен, већ увек према ситуацији и дикцији, као у складном певању пратилац секундо према вођи примом. Остали приказивачи били су као што треба на свом месту.

Своје речи хоћу да завршим изреком једног великана. Као што се дало предвидети, у публици је и нехотице постало питање: Ко је извршнији, Ружић или Јовановић? Гете је рекао, кад је дочуо да се Немци о том гложе, ко је већи песник, он или Шилер, ово: „Die Deutschen sollten sich freuen, zwei solche Kerle zu besitzen, wie wir sind, und nicht darüber streiten, wer der grössere sei.“

М. С—ћ.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Хрватско народно позориште и загребачка критика.) Читамо у „Виенци“: „Нар. Нов.“ пишу о представи опере „Ернани“ овако: „У опште говорећи тако шкандалозне представе није било од памтивека. Оркестар и збор надтицали су се у нескладу и у дисонанцији. Г. Верина био је скроз индисциплиниран. Г. Веспасиани, макар изврсно при гласу, дистонирао је као за опкладу.“

Скоро тако исто говоре о тој представи „Agrar Zeitung“ и „Pozor“ а „Sloboda“ напротив пише: „Опера „Ернани“ отпевана је веома добро. Одавна нисмо чули у нашем позоришту бољег склада међу зборовима и првим силама. Г. Веспасиани надкрилио је самог себе у трећем чину.“

Рецензентат „Виенци“ није био у позоришту, па за то и не може да рекне, ко има право.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

27. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 19.

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 8. МАРТА 1884.

ПРВИ ПУТ:

УДАДБА ПО МОРАЊУ.

СЛИКА ИЗ ЖИВОТА У 5 ЧИНОВА, С ПЕВАЊЕМ, НАПИСАО КОСТА РАДУЛОВИЋ.

О С О Б Е:

Михаило плем. Рогоћ, обрштар у миру	Лукић.
Милан, његов син, хусарски потпоручик	Динић.
Арса Јагић, трговац	Милосављевић.
Владимир, његов син	Ружић.
Милана, владиминова жена, рогоћева кћи	М. Рајковићка.
Павле Јуришић, надзорник раденика	И. Станојевић.
Стана, његова жена	Ј. Добриновићка.
Мара, њихова посвојкиња	Т. Лукићка.
Војин, њихов син, раденик	Барбарић.
Пахомије Диндуловић, парох	Суботић.
Јован	Љ. Станојевић.
Митар	Марковић.
Драгутин	Рашић.
Васа, слуга код Рогоћа	Ђурђевић.

Више раденика. — 1. 2. и 3. чин збива се на добру Јагићевом, 4. чин у дворани код Рогоћа, 5. чин опет код Јагића.

У суботу 10. марта први пут: „ФУРШАМБОЛОВИ“. Позоришна игра у 5 чинова, написао Емил Ожје, превео Бранко Мушицки.

Улазнице се могу добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 после подне, а у вече на каси.

Болује: П. Добриновић.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.